

Γιάννης Ρίτσος και Τάσος Λειβαδίτης: Όταν τα «ορφανά του Στάλιν», θρηνούσαν με τις λογοτεχνικές τους πένες τον «πατερούλη των λαών»

Γιόζεφ Στάλιν: Ένας απ' τους πιο αιμοσταγείς δικτάτορες στην ιστορία της ανθρωπότητας...

Στον λογαριασμό του, χρεώνονται εκατομμύρια αθώοι νεκροί και μάλιστα εν καιρώ ειρήνης, κάτοικοι της Σοβιετικής Ένωσης.

Η περίοδος και ο τρόπος που κυβέρνησε, πέρασαν στην Ιστορία, με ένα όνομα που θα θυμίζει πάντα τον αυταρχισμό, την ανελευθερία, την αγριότητα και την αιμοδιψία του καθεστώτος του: Σταλινισμός.

Κι όμως... Τι κι αν οι Σοβιετικοί ένωσαν μια ανακούφιση και χάρηκαν στην αναγγελία του θανάτου του, προσδοκώντας την εκκίνηση μιας νέας εποχής, με λιγότερο αίμα και λιγότερες στερήσεις. Ο «πατερούλης» Στάλιν, δεν άφησε «ορφανά» μόνο στη Σοβιετική Ένωση... Στην Ελλάδα, η «απώλειά» του στοίχισε πολύ περισσότερο στους ντόπιους κομμουνιστές, ώστε δύο απ' τους περιώνυμους ποιητές της εποχής μας, ν' αφήσουν τα δάκρυά τους να κυλήσουν πάνω στο χαρτί, εκφράζοντας έτσι την βαθιά τους θλίψη για τον χαμό του «πατερούλη»...

Ο Γιάννης Ρίτσος κι ο Τάσος Λειβαδίτης, θρήνησαν τον Στάλιν, με δυο ποιήματα που δημοσιεύθηκαν την εποχή του θανάτου του.

Βέβαια, αργότερα, όταν συνήλθαν από την «οδύνη» τους, φρόντισαν να εξαφανίσουν από τις διάφορες ποιητικές συλλογές τους, τα πειστήρια της

ξεφτίλας και της αμετροπέπειάς τους.

Ακολουθούν ενδεικτικά αποσπάσματα απ' αυτά τα ποιητικά μοιρολόγια ...

*Όχι, δεν είναι αλήθεια... Δεν είναι αλήθεια...
Σταματήστε λοιπόν τις καμπάνες... Σταματήστε τις!*

Ο Ιωσήφ Στάλιν δεν πέθανε!

Είναι παρών ο Στάλιν στο παγκόσμιο πόστο του.

Ο Στάλιν ανεβάζει στις επάλξεις των πέντε ηπείρων τις σημαίες της ειρήνης.

Ο Στάλιν ετοιμάζει με το σκόρπιο αλεύρι του κόσμου... Ένα ολοστρόγγυλο καρβέλι υγείας.

Σταματήστε λοιπόν τις καμπάνες. Σταματήστε τις!

Όσο κι αν μονόφθαλμα κανόνια, στρέφουν το μαύρο ρύγχος τους ίσα κατά την υψικάμινο των ελπίδων μας, ο Στάλιν αγρυπνεί στο παγκόσμιο πόστο του.

Σώπα γιαγιά και σκούπισε με το τσεμπέρι σου τα μάτια σου...

Όταν σβήνει η φωτιά σου κάτω από το τσουκάλι σου, είναι ο Στάλιν που σκύβει και φυσάει τη φωτιά σου ν' ανάψει.

Όταν λείπει από το τραπέζι μας το ψωμί κι από το στρώμα μας τ' όνειρο κι απ' το δώμα μας το λυχνάρι, είναι ο Στάλιν που ανάβει τα μεγάλα ηλεκτρικά στον ορίζοντα κι ακούμε κάτω από τα τούνελ της νύχτας τη βοή των τραίνων, που

μεταφέρουν λάδι και ψωμί και κάρβουνο στους πεινασμένους.

Γιατί ο Στάλιν είναι ο πρωτογίος των προλετάρων κι ο Στάλιν είναι ο πατέρας τους.

Για τούτο κι ο πιο μαύρος τοίχος της πιο μαύρης νύχτας. Είναι γιομάτος απ' τους σωλήνες του φωτός.

Σταματήστε λοιπόν τις καμπάνες!

Οι αιώνες σκαρφαλώνουν στην κορυφή της ψυχής του ν' ανασάνουν· μην πείτε πως ο ήλιος ορφάνεψε.

Κοιτάχτε!

Κάθε ήλιος και σελίδα -μέρα με την ημέρα- με τους ήλιους των 74 χρόνων του, έφτιαξε ένα χοντρό βιβλίο από ατσάλι και τ' ακούμπησε στα γόνατα του κόσμου.

Ιωσήφ Βησσαριόνοβιτς Στάλιν... Το έργο του: Λευτεριά!

Σταματήστε λοιπόν τις καμπάνες κι ακούστε πάνου από την Κόκκινη Πλατεία στην εξέδρα του ήλιου... Ο Ιωσήφ Βησσαριόνοβιτς Στάλιν μιλάει: «Υπερασπίστε, Λαοί, την Ειρήνη!».

Με τ' όνομά του, ανοίγει η Ιστορία τις πύλες της στον Άνθρωπο: Ιωσήφ Βησσαριόνοβιτς Στάλιν.

(Εφημερίδα «Αυγή», 5 Μαρτίου 1963)

Το μεγάλο αγκωνάρι

Κλάφτε λαοί... Από σήμερα ο κόσμος είναι λιγότερο μεγάλος: Ο Στάλιν πέθανε...

Ο ίσκιος απ' το μεγάλο φέρετρο του χαράζει ένα πελώριο πένθος στα μανίκια των προλετάρων.

Από το φέρετρο που σήμερα το σηκώνουνε στους ώμους τους οι λαοί.

Ο Στάλιν δεν πέθανε, όταν οι εργάτες χτίζουν τις μεγάλες γέφυρες για να περάσει το μέλλον.

Ο Στάλιν ζει, όταν οι κόκκινοι φαντάροι αγρυπνάνε για την πατρίδα τους και την Ειρήνη.

Ο Στάλιν ζει, όταν μισούμε τον πόλεμο, όταν αντιστεκόμαστε στον πόλεμο.

Ο Στάλιν ζει, όταν ελπίζουμε, όταν τραγουδάμε, όταν παλεύουμε.

Ο Στάλιν ζει!

Γιατί ο Στάλιν δεν είναι ένας άνθρωπος για να μπορεί να πεθάνει!

Ο Στάλιν είναι η ελπίδα και το ψωμί, είναι τ' ατσάλι και η Ειρήνη...

Ο Στάλιν είναι ποτάμι και φράγμα, υψικάμινος και σημαία...

Ο Στάλιν είναι το μεγάλο αγκωνάρι που ακουμπάει ο κόσμος...

Κοιτάχτε τον!

Να 'τος!

Πελώριος! Σαν ένα βουνό!

Όπου κι αν γυρίσετε θα δείτε το πλατύ του χέρι να σας γνέφει.

Κι οι εργάτες ανεβασμένοι στην πελώρια σκαλωσιά του ήλιου, με τα σφυριά τους σκαλίζουν τη μορφή του στην είσοδο της Ιστορίας.

Ο Στάλιν ζει!

Ακούστε, ακούστε λοιπόν!

Μες στο γιγάντιο βήμα των λαών ακούστε τη μεγάλη καρδιά του να χτυπάει...

Κλάφτε λαοί... Από σήμερα ο κόσμος είναι λιγότερο μεγάλος...

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ειρήσθω εν παρόδω, παρατίθενται μερικοί ακόμη ύμνοι για τον Στάλιν...

Ο «ήρωας» Νίκος Μπελογιάννης, εκφωνεί λόγο, το 1949, με αφορμή τα εβδομηκοστά γενέθλια του Στάλιν, εκθειάζοντας τη «μεγάλη σταλινική εποχή» κι

ευχόμενος στον «πατερούλη» να ζήσει «πολύ, πάρα πολύ»...

Σύντροφοι και συντρόφισσες!

Σήμερα σ' όλες τις γωνιές του κόσμου εκατοντάδες εκατομμύρια εργαζόμενοι, μυριάδες αμέτρητες απλοί άνθρωποι, εύχονται από τα βάθη της καρδιάς τους χρόνια πολλά στο Στάλιν.

Ποτέ κανένας άνθρωπος στον κόσμο ύστερα από τον Λένιν δε συγκέντρωσε τόσα βουνά αγάπης και αφοσίωσης, αλλά και τόσους σωρούς από λυσσασμένο μίσος. Για κάθε τίμιο άνθρωπο, για κάθε αγωνιστή του δίκιου και της λευτεριάς, για την ατελείωτη φάλαγγα των κομμουνιστών, ο Στάλιν είναι ο σοφός δάσκαλος, ο αγαπημένος φίλος, ο δοξασμένος αρχηγός. Είναι η καρδιά της καρδιάς μας. Είναι ο «μπάρμπας» όπως με μια λέξη τον ονομάζει χαϊδευτικά ο λαός μας. Και αντίθετα για όλους τους εκμεταλλευτές, για όλους τους εχθρούς της προόδου, ο Στάλιν είναι ο πιο μισητός αντίπαλος, ο πιο φοβερός εφιάλτης τους και στον ύπνο και τον ξύπνιο τους.

Σήμερα ο Στάλιν ενσαρκώνει τους πόθους και τις επιθυμίες, τις ελπίδες και τα όνειρα εκατομμυρίων και δισεκατομμυρίων ανθρώπων. Είναι η προσωποποίηση μιας ολόκληρης εποχής, της πιο ιστορικής εποχής, που γνώρισε μέχρι σήμερα η ανθρωπότητα, της μεγάλης σταλινικής εποχής, της εποχής του Κομμουνισμού. Γι' αυτό είναι και μεγάλος.

Στην ιστορία πολλούς είπανε και λένε μεγάλους. Όμως πολλοί λίγοι αξίζουν

αυτόν τον τίτλο. Μεγάλος δεν μπορούσε να είναι ένας τυχοδιώκτης σαν τον Χίτλερ, που δοκίμασε να γυρίσει την ιστορία προς τα πίσω και ματοκύλισε τον κόσμο. Ούτε μπορεί να 'ναι ποτέ μεγάλος ένας εγκληματίας σαν τον Τσόρτσιλ, τον εχθρό κάθε προοδευτικού κινήματος, τον εμπρηστή ενός νέου πόλεμου. Ο Στάλιν όμως είναι και παραείναι μεγάλος, όπως είναι κι ο Λένιν και ο Μαρξ. Ένας Ρώσος μαρξιστής, πολύ σωστά είπε ότι μεγάλος άνδρας είναι εκείνος που «βλέπει μακρύτερα από τους άλλους και θέλει δυνατότερα από τους άλλους». Το «να βλέπεις μακρύτερα από τους άλλους», σημαίνει να βλέπεις ότι η ιστορία κινιέται προς τα μπρος, προς την πρόοδο και ταυτόχρονα να συλλαμβάνεις κάθε φορά τους νόμους αυτής της κίνησης. Και το «να θέλεις δυνατότερα από τους άλλους», σημαίνει να 'χεις όλη την αλύγιστη θέληση και δύναμη που χρειάζεται, για να μπεις επικεφαλής αυτής της ιστορικής κίνησης, να συντρίψεις κάθε παλιό και σάπιο και να οδηγήσεις την ανθρωπότητα σ' έναν καινούργιο πιο πολιτισμένο, πιο ευτυχισμένο και πιο χαρούμενο δρόμο.

Σήμερα κανένας δε βλέπει μακρύτερα από τον Στάλιν και κανένας δεν έχει δυνατότερη θέληση από τον Στάλιν. Και βλέπει μακρύτερα από κάθε άλλον ο Στάλιν, γιατί στάθηκε ο καλύτερος, ο πιο πιστός μαθητής και συνεχιστής του έργου του Μαρξ και του Λένιν. Γι' αυτό είναι καταπληκτική η δύναμη της επιστημονικής του πρόβλεψης. Όταν μιλάει ο Στάλιν, μιλάει η ζωή, η αλήθεια, η πείρα ολόκληρων αιώνων. Στα λόγια του καθρεφτίζεται ολοζώντανο το παρόν και ζωγραφίζεται με ακρίβεια το μέλλον. Ο,τι λέει ο Στάλιν γίνεται. Είπε πριν την επανάσταση ότι μπορεί η Ρωσία να ανοίξει πρώτη το δρόμο προς τον Σοσιαλισμό και τον άνοιξε. Είπε ότι μπορεί να ανοικοδομηθεί ο Σοσιαλισμός στη Ρωσία και ανοικοδομήθηκε. Είπε από το 1925 ότι θα νικήσει η Κινεζική Επανάσταση και νίκησε. Είπε, όταν ο Χίτλερ ήταν παντοδύναμος ότι ο Χιτλερισμός θα συντριβεί και συντρίφτηκε. Είπε ότι θα ανοικοδομηθεί ο Κομμουνισμός στη Ρωσία και ανοικοδομείται. Κι όταν σήμερα ο Μαλένκοφ, ένας από τους πιο καλούς μαθητές του Στάλιν, λέει πως «αν οι ιμπεριαλιστές εξαπολύσουν τρίτο παγκόσμιο πόλεμο, ο πόλεμος αυτός θα ναι ο τάφος όχι μονάχα για μερικά καπιταλιστικά κράτη ξεχωριστά, μα για ολάκερο τον Καπιταλισμό, ποιος αμφιβάλλει ότι κι αυτό θα γίνει;».

Κι έχει την πιο δυνατή θέληση ο Στάλιν, γιατί η πίστη του είναι βουνό και η

επίμονη του αμέτρητη. Για τον Στάλιν, δεν υπάρχουν εμπόδια και δυσκολίες αξεπέραστες, δεν υπάρχουν φρούρια απόρθητα. Πρωταθλητής στην σκληρή πάλη για τον παγκόσμιο Κομμουνισμό, ο Στάλιν διαπαιδαγωγεί όλα τα στελέχη του με το ίδιο του το παράδειγμα στην πάλη με τις δυσκολίες, υπόδειγμα αυταπάρνησης και αυτοθυσίας.

«Να μην αμφιβάλλετε σύντροφοι», γράφει το 1929 στις οργανώσεις και τα μέλη του κόμματος που τον ευχήθηκαν για τα 50χρονα του, «να μην αμφιβάλλετε ότι είμαι έτοιμος και τώρα και πάντοτε να δώσω στην υπόθεση της εργατικής τάξης, της προλεταριακής επανάστασης και του παγκόσμιου Κομμουνισμού, όλες μου τις ικανότητες κι αν χρειαστεί ακόμα και την τελευταία σταγόνα από το αίμα μου».

Ποιος από τους αντίπαλους μας έχει να επιδείξει παραδείγματα αυτοθυσίας στα «ιδανικά» τους; Μήπως ο Τρούμαν και ο Άτλι; Μήπως ο Τσαλδάρης και ο Φράνκο; Ή μήπως η βασίλισσα της Ολλανδίας ή ο Τσαγκ Κάι Σεκ; Τα «ιδανικά» τους, αυτά που λένε ιδανικά, είναι ψεύτικα, κάλπικα. Γι' αυτό και οι ίδιοι είναι κάλπικοι και η ιστορία θα τους πετάξει στα σκουπίδια της. Τους μεγάλους ήρωες τους γεννούν τα μεγάλα ιδανικά, το ιδανικό του Κομμουνισμού. Αυτό ζει ακόμα κι όταν πεθαίνουν.

«Θα έπαιρνα τον ίδιο δρόμο, αν θα ξανάρχιζα τη ζωή μου, γιατί ο Κομμουνισμός είναι τα νιάτα του κόσμου», γράφει λίγες στιγμές πριν τουφεκιστεί από τους χιτλερικούς ο αλησμόνητος Γάλλος διανοούμενος Γκαμπριέλ Περί. Και μια Κινέζα κομμουνίστρια, που καταδικάστηκε σε θάνατο, φωνάζει στους στρατοδίκες της: «Εγώ ξέρω γιατί έζησα και γιατί πεθαίνω. Εσείς μπορείτε να μου πείτε γιατί ζείτε;». Ο Βούλγαρος Λιουτιμπρότσκι, την ώρα που θα του περνούσαν οι δήμιοι το σκοινί στον λαιμό, γράφει στον πατέρα του, που λύγισε και του προτείνει να αποκηρύξει το κόμμα του για να σωθεί: «Τι μας χρειάζεται, πατέρα, η ζωή μας, αν σώζοντάς την μείνουμε μονάχα ζωντανά πτώματα που βρομούν; Θα βαδίσω προς την κρεμάλα ήσυχος και χαρούμενος με καθαρή τη συνείδηση, ότι στη σύντομη, μα γεμάτη αγώνες για τη λευτεριά ζωή μου, δε ντρόπιασα ούτε το όνομα του κόμματος, ούτε το δικό σου, πατέρα. Και με το

σκοινί στο λαιμό σας φωνάζω: Ψηλά το κεφάλι πατέρα, αγαπημένη μου γυναίκα, μικρό μου παιδί, που δε σε είδα ποτέ...». Ακόμα ο Χρήστος Φιλίδης γράφει το '43 στην αδελφή του, όταν πάνε να τον εκτελέσουν: «Δεν έχει σημασία το πόσο θα ζήσεις και ποτέ θα πεθάνεις αλλά πώς θα ζήσεις και πώς θα πεθάνεις».

Και ακόμα με το ιδανικό του Κομμουνισμού και με το παράδειγμα του Στάλιν διαπαιδαγωγήθηκαν και πρόσφεραν σήμερα, ο,τι πολυτιμότερο είχαν χιλιάδες Έλληνες κομμουνιστές, από τον αξέχαστο Αναστασιάδη μέχρι τον νεαρό αγρότη της πιο απομακρυσμένης γωνίας της χώρας μας. Ο,τι πιο αγνό και μεγάλο, ο,τι πιο αληθινό και ανθρώπινο, ο,τι δυνατό και ηρωικό έχει να δείξει η ιστορία σήμερα, αυτό γεννιέται από τις ιδέες του Κομμουνισμού, το εμπνέει ο Στάλιν, που ενσαρκώνει την αλύγιστη θέληση και απόφαση εκατομμυρίων μαζών για το γκρέμισμα της σκλαβιάς και το χτίσιμο μιας καινούργιας φωτεινής και χαρούμενης ζωής. Ο Στάλιν ανάθρεψε και διαπαιδαγώγησε το μεγάλο επιτελείο του κομμουνισμού, το Μάο Τσε Τουνγκ, τον Τορέζ, τον Τολιάτι, τον Ράκοσι, τον Πόλιτ, τον Γκότβαλντ, τον Τσερβενκόφ, τον Πικ, την Πασιονάρα, τον Ντεζ, τον Πρέστες, τον Ζαχαριάδη και τόσους άλλους αγαπημένους ηγέτες των λαών της γης.

Γι' αυτό σήμερα από τη μια άκρη της γης ίσαμε την άλλη, ο Γάλλος εργαζόμενος, κι ο Ινδός δουλοπάροικος, ο Ιταλός εργάτης κι ο μαύρος της Αφρικής, ο Έλληνας αγρότης κι ο τσοπάνος της Μογγολίας, καθένας που κερδίζει το ψωμί του με τον ιδρώτα του, εύχεται στο Στάλιν από τα τρίαβαθα της καρδιάς του να ζει πολλά, παρά πολλά χρόνια.

Αλλά, σύντροφοι, η καλύτερη τιμή, το λαμπρότερο δώρο που θα μπορούσαμε να προσφέρουμε στον αγαπημένο μας Στάλιν θα είναι να προσπαθούμε όλοι, με μια επίμονη, αδιάκοπη προσπάθεια, να γίνουμε άξια παιδιά του. Το όνειρο κάθε αγωνιστή, πρέπει να ναι να μοιάσει όσο περισσότερο μπορεί με τον Στάλιν.

Να διδαχτούμε από τη σοφία του, που με κρυσταλλένια λαμπρότητα και

απλότητα βρίσκεται μέσα στα έργα του. Να μαθαίνουμε, όπως ο Στάλιν, να διδασκόμαστε από το λαό, από τις μάζες. Να διδαχτούμε από τις έξοχες οργανωτικές του ικανότητες, από τη δύναμη να διαλέγει τα στελέχη και να οργανώνει τον έλεγχο της δουλειάς. Να μας γίνει παράδειγμα η ιδιωτική ζωή του, η απλότητα και η σεμνότητά του, η αποστροφή του στους θορυβοποιούς, τους φλύαρους, τους κόλακες και τους δουλοπρεπείς ανθρώπους.

Σύντροφοι και συντρόφισσες!

Σήμερα όλοι οι ταπεινοί και κατατρεγμένοι της γης ορκίζονται στ' όνομα του Στάλιν. Όλοι όσοι ζουν στην καταφρόνια πιστεύουν ότι θα γίνουν το παν, γιατί τον αγώνα τους τον καθοδηγεί ο Στάλιν. Κι όλοι εμείς οι Έλληνες αγωνιστές, πιστεύουμε πως έπαθλο του αγώνα μας θα ναι σύντομα η λαϊκοδημοκρατική σοσιαλιστική Ελλάδα, γιατί τον ηρωικό μας αγώνα τον παραστέκει ο Στάλιν και γιατί θα κάνουμε ο, τι μπορούμε να φανούμε αντάξιοι του μεγάλου μας δάσκαλου και αγαπημένου μας συντρόφου και φίλου.

Στ' όνομα του Στάλιν, για τα μεγάλα μας ιδανικά, ποτίστηκε με το αίμα των ηρώων μας και κάθε γωνία της πατρίδας μας. Κι αν αυτή τη στιγμή μπορούσε μαζί μας να φωνάξουν οι πολιτείες και τα βουνά μας, οι κάμποι και τα χώρια μας, θα φώναζαν και θα λέγαν: Ζήσε ακόμα πολύ, παρά πολύ, μεγάλε Στάλιν!

Το 1953, στην έκδοση Απριλίου, του κομμουνιστικού παιδικού περιοδικού «Αετόπουλα», ο Νίκος Ζαχαριάδης εξηγεί στα παιδιά τι είναι ο Στάλιν...

Στη δουλειά του ο Στάλιν είναι λιγόλογος, συγκεκριμένος, πραχτικός. Δεν ανέχεται την πολυλογία. Θέλει λίγα λόγια, καθαρά και συγκεκριμένα και πιάνει αμέσως το βασικό νόημα χωρίς ν' αφήνει να του ξεφεύγει και η μικρή λεπτομέρεια.

Και στην προσοχή και σημασία που δίνει στο επιμέρους ζήτημα, στη λεπτομέρεια, βλέπεις ότι και στο μικρό ο Στάλιν είναι Μεγάλος.

Δεν αγνοεί, ούτε περιφρονεί το φαινομενικά ασήμαντο και ανάξιο προσοχής. Ξέρει όσο κανένας άλλος ότι τα μεγάλα έργα συναρμολογούνται από μικρές κατακτήσεις, επιτυχίες απ' την καθημερινή πείρα με τα θετικά και τ' αρνητικά της και όχι μόνο στα πράγματα μα κυρίως στους ανθρώπους. Και σ' αυτό λοιπόν ξεφανερώνεται το μεγαλείο και η ανωτερότητά του...

Το ΚΚΕ, στις 6 Μαρτίου 1953, ορκίζεται αιώνια αφοσίωση στον «Μεγάλο Νεκρό» και την Σοβιετική Ένωση...

Στην ιερή αυτή στιγμή, αυτόν τον όρκο δίνουν μπροστά στον Μεγάλο Νεκρό, οι κουκουέδες και οι αγωνιστές όλης της Ελλάδας: Να μείνουν πιστοί στην επιταγή αυτή του Στάλιν, πιστοί στη Μεγάλη Σοβιετική Ένωση και το κόμμα των κομμουνιστών της...

Δύσκολες στιγμές περνά η πατρίδα μας. Τα τσακάλια σ' όλο τον κόσμο βγάζουν κιόλας άγρια ουρλιαχτά. Νομίζουν ότι ο θάνατος του Μεγάλου Στάλιν θα λυγίσει και θ' αδυνατίσει τους λαούς, την πόλη τους για τη νέα ζωή.

Θα βγουν χίλιες φορές γελασμένοι. Ο Στάλιν είναι εκείνος που μας έμαθε να γινόμαστε πιο δυνατοί και ατράνταχτοι στις δυσκολίες για να τις νικάμε και να τις συντρίψουμε...

Ο Στάλιν θα ζει αιώνια στην ψυχή του λαού μας. Σκύβοντας ευλαβικά τα κεφάλια μπροστά στον Μεγάλο Νεκρό και με πόνο αβάσταχτο στην καρδιά ας φωτιζόμαστε πάντα απ' τη ζωή και το έργο του.

Ζήτω η Μεγάλη Σοβιετική Ένωση!

Ζήτω το ακατανίκητο Κόμμα του Λένιν και του Στάλιν!

Αντί επιλόγου, ας κρατήσουμε στη μνήμη μας την κυνική απάντηση της Αλέκας Παπαρήγα, όταν δέχθηκε κριτική για την «αποκατάσταση» του δικτάτορα: «Έγιναν ακρότητες; Εγώ σου λέω ότι μπορεί και να έγιναν. Αυτό θα μας μείνει από εκείνη την περίοδο;».

Υπάρχει βέβαια και η άποψη του Μίκη Θεοδωράκη, σύμφωνα με την οποία, ο Στάλιν ήταν απλώς «ένας σκληρός ηγέτης», που «δεν σκότωνε αθώους, αλλά εχθρούς», μετά από «ορισμένες συλλήψεις».

Τελικά, μήπως έχει δίκιο η γιαγιά;...